

Statenmededeling

Onderwerp

De zesde Voortgangsrapportage Natuur 2020

Datum

22 september 2020

Documentnummer

GS: 4754063

PS: 4784383

Aan Provinciale Staten van Noord-Brabant,

Kennisnemen van

De zesde Voortgangsrapportage Natuur.

Bevoegdheid

GS zijn verantwoordelijk voor de uitvoering van het Natuurnetwerk Brabant en het herstel van de biodiversiteit binnen de daarvoor door PS vastgestelde kaders.

Kernboodschap

In de VRN2020 is beschreven dat de landelijke cijfers over verwerving/functieverandering en inrichting van het Natuurnetwerk Nederland (NNN) in 2019 een iets positiever beeld laten zien dan het voorgaande jaar, maar dat het tempo van voortgang niet voldoende is om de doelstelling uit het Natuurpact - 80.000 hectare ingerichte nieuwe natuur in 2027 - te halen.

Over de natuurkwaliteit in Nederland schetst de VRN2020 een beeld dat het nog niet goed gaat met de soorten en ecosystemen in Nederland. De natuurkwaliteit in natuurgebieden stabiliseert, maar in de stad en het agrarisch gebied is nog steeds sprake van een afname.

De ontwikkeling van de natuurkwantiteit en de -kwaliteit van Brabant laat eenzelfde beeld zien: een vergelijkbare omvang verwerving/functieverandering (281 hectare in 2019 t.o.v. 285 hectare in 2018) en een toename van de inrichting (499 hectare in 2019 t.o.v. 88 hectare in 2018). Net als landelijk, gaan we in Brabant met dit tempo van verwerving/functieverandering en inrichting de doelstellingen in 2027 niet halen.

Ondanks de behaalde successen door verwerving en specifieke inrichting- en beheersmaatregelen gaat het ook in Brabant in algemene zin nog niet goed met

de natuurkwaliteit. Ook in Brabant stabiliseert de afname van de biodiversiteit in natuurgebieden, maar is er nog een voortdurende afname van de biodiversiteit in het agrarisch en stedelijk gebied

Datum

22 september 2020

Documentnummer

GS: 4754063

PS: 4784383

Algemene opmerkingen over de VRN2020

Op 17 september 2020 heeft de Bestuurlijke Advies Commissie Vitaal Platteland de "Zesde Voortgangsrapportage Natuur - Natuur in Nederland" (VRN2020) besproken en vastgesteld. De VRN2020 is medio september in procedure gebracht voor vaststelling door de Tweede Kamer. Inmiddels heeft vaststelling plaatsgevonden en is de zesde VRN op 26 oktober 2020 gepubliceerd.

Conform de afspraken uit het Natuurpact schrijven de gezamenlijke provincies jaarlijks een Voortgangsrapportage Natuur (VRN). Het betreft inmiddels de zesde voortgangsrapportage en deze bestaat uit een beschrijving van de voortgang in de realisatie van het Natuurnetwerk Nederland en de voortgang in natuurkwaliteit. Het betreft de stand van zaken per eind 2019 en geeft daarnaast een beeld van enkele relevante ontwikkelingen in 2020.

Tot en met 2019 is ruim 41 duizend hectare nieuwe natuur binnen het Natuurnetwerk Nederland ingericht. Dat betekent een resterende opgave van bijna 39 duizend hectare. De vervolmaking van het Natuurnetwerk Nederland blijft een prioriteit. Provincies houden onverkort vast aan de afspraak uit het Natuurpact om in 2027 minimaal 80.000 hectare extra landnatuur aan het NNN te hebben toegevoegd.

Net als in voorgaande jaren wordt in de VRN2020 niet alleen stilgestaan bij de voortgang van de verwerving, inrichting en beheer en de ontwikkeling van de natuurkwaliteit, maar wordt ook een breder beeld geschetst van de maatregelen die provincies en rijk treffen om het natuurbeleid vorm te geven. Thema's als ontsnippering, agrarisch natuurbeheer, Natura 2000 en het Programma Aanpak Stikstof (PAS) krijgen mede een plaats.

Enkele Brabantse aspecten van de VRN2020 nader uitgelicht**1. Kwantitatieve voortgang Natuurnetwerk Brabant**

Het beeld dat de VRN2020 geeft van de voortgang in 2019 van de verwerving/functieverandering en de inrichting van het Natuurnetwerk Brabant (NNB), past in het beeld van de rest van Nederland. Hetzelfde geldt voor de omvang van het areaal in beheer.

In getallen:

- Er is in 2019 281 hectare NNB verworven (cumulatief vanaf 2011: 4.121 hectare).
- Er is in 2019 499 hectare NNB ingericht (cumulatief vanaf 2011: 5.852 ha).

Omdat de restantopgave van het NNB nog steeds hoog is, blijft de noodzakelijke inspanning groot: als de verweving en inrichting op het huidige tempo doorgaat, dan wordt de doelstelling niet gehaald. Daarbij is het goed om te vermelden dat er inmiddels qua verwerving/functieverandering ruim 650 ha in de pijplijn zit en qua inrichting ruim 2.200 ha. Het betreft hier projecten waarvoor subsidiebeschikkingen zijn afgegeven en die in de komende jaren tot uitvoering komen.

Uit de VRN2020 blijkt dat Noord-Brabant tot nu toe de provincie is waarin vrijwel de meeste nieuwe natuur is gerealiseerd. Alleen in Drenthe is meer natuur ingericht. Tegelijkertijd heeft Noord-Brabant nog de grootste restantopgave. Dit is zowel procentueel gezien als in absolute zin en komt vooral doordat Noord-Brabant veruit de grootste totaalopgave heeft.

Datum

22 september 2020

Documentnummer

GS: 4754063

PS: 4784383

Versnelling van de realisatie

Het traject van functieverandering – door grondverwerving of zelfrealisatie – en vervolgens inrichting als natuur is vaak complex en heeft een lange doorlooptijd. In dit traject wordt veel werk verzet door de provincie in complexe natuurherstelgebieden, door het Groen Ontwikkelfonds Brabant (GOB) door de manifestpartners, gemeenten en andere initiatiefnemers.

Drie waterschappen, Staatsbosbeheer, Natuurmonumenten en Brabants Landschap hebben met de provincie afgesproken dat zij als trekker verantwoordelijkheid nemen om in een groot aantal gebieden het NNB te realiseren. Zij doen dit met lokale grondeigenaren en partijen. Hiermee is in twee derde deel van de restantopgave NNB een trekker gevonden. Achter de verwerving en inrichting van gronden gaan programma's met een lange planningsduur schuil. Een voorbeeld hiervan is het project Westelijke Langstraat bij Waalwijk. Hier is in de afgelopen jaren vooral grond verworven in het kader van natuurherstel. In 2019 is hier veel voortgang geboekt zodat het project begin 2020 kon worden overgedragen aan het waterschap Brabantse Delta om in te richten als natuurgebied.

Het Planbureau voor de Leefomgeving en Wageningen University en Research hebben aangetoond dat sinds de decentralisatie de variatie aan strategieën om het natuurbeleid te realiseren is toegenomen. Voorbeelden zijn onder andere stimuleren van zelfrealisatie, flexibeler begrenzing, voorfinanciering, verruimen inzet ruilgrond, etc. Dit is ook het geval in Brabant. Er zijn ook in 2019 concrete stappen gezet om tot versnelling te komen: o.a. verruimen van de aankoopmogelijkheden, beschikbaar stellen van extra menskracht voor de manifestpartners en start van de meerjarenaanpak met Manifestpartners, bestaande uit concrete afspraken over "wie wat waar doet". Daarnaast zijn er in 2019 nieuwe stappen gezet in de samenwerking met landgoedeigenaren, is er een extra impuls gegeven aan de realisatie van Ecologische Verbindingszones en zijn de voorbereidingen gestart voor de inzet van volledige schadeloosstelling en onteigening als aanvullend grondverwervingsinstrument.

In 2019 is in Brabant gestart met de voorbereiding van de Gebiedsgerichte Aanpak als onderdeel van de Brabantse Ontwikkelstrategie Stikstof. In diverse gesprekken met waterschappen en Brabants landschap, Natuurmonumenten Staatsbosbeheer, Brabants Particulier Grondbezit en de ZLTO wordt gewerkt aan afspraken die moeten leiden tot het afmaken van gemaakte afspraken onder andere over de realisatie van het NNB. Daarnaast kan het in gebieden wenselijk zijn om een aanvullende opgave toe te voegen of over te gaan tot een brede integrale aanpak. De gesprekken leiden eind 2020 tot nieuwe afspraken over de uitvoering van de opgaven.

Datum

22 september 2020

Documentnummer

GS: 4754063

PS: 4784383

Onze ambitie is om het NNB in 2027 gereed te hebben. Met het huidige realisatietempo gaat dit echter niet lukken. Daarom zetten we in op een versnelling van de realisatie. In komende jaren moet blijken of de versnellingsacties het gewenste effect hebben. Er is een reële kans dat we in het nieuwe Beleidskader Natuur (2022) moeten voorstellen de planning aan te passen. Ook het landelijke beeld is dat de kans groot is dat het NNB niet in 2027 gereed is.

Versnellen natuurbeleid; een schets van de uitdagingen

Er wordt veel inzet geleverd om de realisatie van het NNB te versnellen. Initiatiefnemers worden echter geconfronteerd met de nodige uitdagingen. De Brabantse voorkeursstrategie voor het beschikbaar krijgen van grond voor inrichting als NNB is zelfrealisatie. Maar dit is een specifieke activiteit die niet door iedereen en op elke plaats mogelijk is. De deelnamebereidheid onder Brabantse grondeigenaren is betrekkelijk laag, waardoor het veel tijd en moeite kost om deelnemers te vinden.

Daarom is verwerving het hoofdinstrument: de vrijwillige verkoop van grondeigenaren van grond ten behoeve van realiseren van het natuurnetwerk. Hiervoor gelden regels en kaders waarbinnen verwerving kan plaatsvinden, zoals staatsteunvereisten, risico-indekking, budgettaire beperkingen, grond gekoppeld aan gebouwen, etc. Het beschikbaar krijgen van grond, in welke vorm dan ook, is een complexe stap waar meestal maanden, soms jaren overheen gaan: het eerste contact leggen, taxeren, onderhandelen, bodem- en ander onderzoek, financiering, contractformulering, etc. Bij de verkoop van gronden door een overheid spelen daarnaast vereisten van gelijkberechtiging en openbare aanbesteding.

Zodra de grond beschikbaar is gekomen, moet er voor deze grond nog een beheerder gevonden worden. Uitgangspunt in Brabant is dat de terreinbeherende organisaties (TBO's) het eindbeheer voor de helft van de restopgave verwerving op zich nemen. Voor de andere helft moeten particulieren e.d. gevonden worden. Ook dit proces kent uitdagingen: niet elk natuurbeheertype gaat goed samen met een agrarische bedrijfsvoering, subsidiepercentages stimuleren niet genoeg of de gronden liggen op locaties die niet aansluiten bij beheerseenheden van TBO's. De openbare verkoop van gronden door het GOB verlopen minder soepel dan gehoopt.

Als er een beheerder is gevonden, is de inrichting de volgende uitdaging. Om de natuurdoelen te kunnen halen is de waterhuishouding van het gebied meestal cruciaal. Voor de hydrologische inrichting is vaak een structurele peilverhoging in een groter gebied noodzakelijk. Maatregelen zijn pas mogelijk als alle grond in een groot gebied is

gekocht of compensatie voor vernatting kan worden geregeld. Ook hierbij geldt dat deze inrichting veelal op vrijwillige basis moet worden bereikt. Daarnaast vergen planvorming, (waterplan)procedures, ecohydrologisch onderzoek, vergunningstrajecten, aanbesteding, draagvlak in de streek en bezwarenprocedures de nodige tijd.

Tot slot: door de aanpak via een integraal gebiedsproces ontstaat vaak extra dynamiek en deelnemingskansen. De keuze voor een integrale aanpak levert synergie om zoveel mogelijk doelen te realiseren, maar vraagt wel om extra afstemming en planvoorbereidingstijd

Datum

22 september 2020

Documentnummer

GS: 4754063

PS: 4784383

2. Kwalitatieve voortgang Natuurnetwerk Brabant

Het landelijke beeld dat in de VRN2020 geschetst wordt, is ook op de Brabantse situatie van toepassing: de kwaliteit van de Brabantse natuur staat nog altijd sterk onder druk. Ook in Brabant worden er binnen de natuurgebieden successen gemeld: er is sprake van stabilisatie en in sommige gebieden lichte vooruitgang van de biodiversiteit, maar er blijven zorgen over bepaalde soortgroepen en ecosystemen. En ook in Brabant neemt de natuurkwaliteit in het agrarisch en stedelijk gebied nog steeds af.

Investerings hebben effect

Van De Biesbosch in West-Brabant, de Westelijke Langstraat in midden Brabant tot de Raamvallei in Oost-Brabant zijn mooie successen te melden. Ook de uitvoering van herstelmaatregelen leidt tot resultaat.

Het herstel van het Zwaluwmoer op de Brabantse Wal is een mooi voorbeeld van een door herstelmaatregelen 'opgeknapt' zuur ven met hoge natuurwaarden. In de Bossche Broek is door extra maaien en het verbeteren van de hydrologie de kwaliteit van de blauwgrasland vegetatie sterk verbeterd. Deze voorbeelden illustreren dat op veel plekken waar binnen het natuurnetwerk extra maatregelen worden getroffen (aankoop, inrichting, specifiek beheer) vaak positieve ontwikkelingen zichtbaar zijn.

Grote impact van onder meer stikstofoverbelasting en verdroging

Maar, net als in de rest van Nederland, zijn er ook zorgen. Bijvoorbeeld over het herstelvermogen van gebieden, dat niet oneindig is. De aanhoudende hoge belasting met bestrijdingsmiddelen, meststoffen, stikstof e.d. van onze natuur blijft binnen en ook buiten het natuurnetwerk een groot probleem. Een voorbeeld is de stikstofoverbelasting van heiden. Het effect van beheermaatregelen, b.v. extra begrazen om vergrassing tegen te gaan, wordt door de aanhoudende overbelasting tenietgedaan. Met het extra maaien wordt niet alleen stikstof onttrokken maar ook voedingsstoffen waarvan geen overmaat aanwezig is. Deze verstoorde balans tussen de diverse voedingsstoffen in de bodem leidt dan tot matig herstel van de heidevegetatie en beperkte biodiversiteit.

Buiten het natuurnetwerk, in het Brabantse landschap, neemt de biodiversiteit nog steeds af door diverse factoren, zoals de hoge achtergrondbelastingen en geïntensiveerd landgebruik. Ondanks diverse maatregelen zoals agrarisch natuurbeheer en specifieke beschermingsmaatregelen is ook in de Brabant de achteruitgang, bijvoorbeeld van insecten en boerenlandvogels nog steeds gaande.

Datum

22 september 2020

Documentnummer

GS: 4754063

PS: 4784383

Zowel binnen als buiten het NNB is verdroging een groot probleem. Het veranderende klimaat doet hier geen goed aan. Na de zeer droge zomer van 2018 was ook 2019 een zeer droog jaar met opnieuw een periode met extreme temperaturen. Ook de winter van 2019-2020 en het er op volgende voorjaar kenmerkten zich ook door neerslag tekorten. Het wordt steeds duidelijker dat deze periodes met extreem weer lokaal een grote impact kunnen op de biodiversiteit. Het effect van de uitgevoerde maatregelen om de hydrologie te verbeteren blijft daardoor achter bij de verwachtingen. Als voorbeeld hiervan noemen we een in de VRN van 2019 beschreven project op de Brabantse Wal. Door de aanleg van een pijpleiding wordt hier het overschot aan water uit een aangrenzend Belgisch landbouwgebied, na zuivering, naar het Groot Meer gepompt. Door de droge perioden is er in België echter geen sprake van een wateroverschot. Het gevolg is dat het peil in het Groot Meer veel te laag is, waardoor de waardevolle Oeverkruidvegetaties weer in gevaar komen. De effecten van deze langdurige droogte en extreme temperaturen beperken zich niet tot natuurgebieden. Ook in het agrarische gebied en in de stedelijke omgeving zijn de gevolgen groot: steeds duidelijker wordt dat hittestress voor mens en natuur grote negatieve gevolgen kan hebben.

Consequenties

De ambitie is om in Nederland het gehele Natuurnetwerk in 2027 af te ronden en zorg te dragen voor behoud en verder ontwikkeling van de biodiversiteit. De VRN is voor Rijk en provincies een actuele weergave van de staat van de natuur, en geeft de voortgang en doelbereik van het Nederlandse natuurbeleid weer. Daarmee heeft de VRN een belangrijke signaalfunctie.

De VRN2020 laat zien dat de natuurkwaliteits- en kwantiteitsdoelen om een impuls vragen. Hiervoor zijn inmiddels de nodige versnellingsmaatregelen ingezet. De VRN2020 is een aansporing om daadkrachtig door te gaan met de realisatie van het Natuurnetwerk Brabant, natuurherstel en uitvoering te geven aan de Brabantse bossenstrategie. Maar het is ook hard nodig het om verder te gaan met het terugdringen van de stikstofuitstoot, het tegengaan van de verdroging in en om natuurgebieden en de hydrologische omstandigheden in Brabant te verbeteren.

Europese en internationale zaken

-

Communicatie

Er zal actieve communicatie plaatsvinden over de zesde voortgangsrapportage Natuur (VRN). Naast landelijke inzet op communicatie vanuit ministerie LNV, IPO en Bij12 waarbij de VRN onder de aandacht gebracht wordt via landelijke pers en nieuwssites zal de provincie op deze communicatie aansluiten. Daarnaast zal de provincie eigen communicatiemiddelen inzetten, zoals een Brabants digitaal magazine (<https://publicaties.brabant.nl/vrn2020>) waarin Brabantse voorbeeldprojecten en voorbeelden van samenwerking met manifestpartners worden beschreven

Datum

22 september 2020

Documentnummer

GS: 4754063

PS: 4784383

Vervolg

Samen met de andere provincies zijn we in gesprek met het Rijk over een Landelijk Programma Natuur. In de komende 10 jaar is landelijk ca. € 3 miljard beschikbaar voor extra natuurherstel en natuurontwikkeling, vooral in stikstofgevoelige natuur. In het najaar van 2020 wordt duidelijk welke (extra) investeringen we in Brabant gaan doen.

Wij zijn graag bereid om u in een themabijeenkomst nader te informeren over de voortgang van de realisatie van het NNB en de versnellingsacties die zijn ingezet.

Bijlagen

1. Zesde Voortgangsrapportage Natuur 2020

Gedeputeerde Staten van Noord-Brabant,

De voorzitter,

prof. dr. W.B.H.J. van de Donk

de secretaris,

drs. M.J.A. van Bijnen MBA

Programmamanager: de heer H.J. van Herk, 06-52794301,
hvherk@brabant.nl.

Opdrachtnemer: de heer E. Nieuwstraten, 06-18303122,
enieuwstraten@brabant.nl.